

TALABALARDA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Genjeeva Ulzada Tanatar qizi

Ajiniyoz nomidagi NukDPI,

Umumiy pedagogika kafedrası II-bosqich tayanch doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20181361>

Talabalarda kommunikativ kompetensiyani shakllantirish zamonaviy pedagogika fanining eng muhim va dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Bugungi globallashuv jarayonida jamiyatning barcha sohalarida muloqot madaniyati, axborot almashish tezligi va hamkorlikda ishlash ko'nikmalari katta ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli oliy ta'lim tizimi oldida nafaqat bilimli, balki kommunikativ jihatdan ham yetuk mutaxassislarni tayyorlash vazifasi turibdi. Kommunikativ kompetensiya shaxsning o'z fikrini erkin ifodalashi, boshqalarni tinglashi, muloqot jarayonida faol ishtirok etishi hamda jamoaviy faoliyatda samarali ishlay olish qobiliyatini o'z ichiga oladi.

Ilmiy manbalarda kommunikativ kompetensiya murakkab va ko'p komponentli ko'nikmalar tizimi sifatida talqin qilinadi hamda u shaxsning ijtimoiy va kasbiy faoliyatdagi samarali muloqotini ta'minlovchi asosiy omil hisoblanadi. Ushbu kompetensiya tarkibiga nutqiy faoliyat, ijtimoiy muloqot, axborot bilan ishlash va psixologik moslashuvchanlik kabi elementlar kiradi. Nutqiy faoliyat shaxsning fikrini og'zaki va yozma shaklda aniq ifodalash imkonini bersa, ijtimoiy muloqot turli kommunikativ vaziyatlarda o'zaro hamkorlikni yo'lga qo'yish ko'nikmasini ifodalaydi. Axborot bilan ishlash komponenti esa zamonaviy raqamli muhitda ma'lumotlarni izlash, tahlil qilish va samarali uzatish qobiliyatini anglatadi, psixologik moslashuvchanlik esa muloqot jarayonida turli shaxslar bilan samarali aloqani saqlab qolish va kommunikativ to'siqlarni yengib o'tish imkonini beradi. O'Q. Tolipov va M. Usmonboyevalarning ilmiy qarashlariga ko'ra, zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta'lim jarayonida talabaning mustaqil fikrlashini rivojlantirish bilan birga, uning kommunikativ faolligini ham oshirishga xizmat qiladi¹. Bu fikrning ilmiy mohiyati shundaki, interfaol va innovatsion pedagogik texnologiyalar talabaning ta'lim jarayonida passiv qabul qiluvchi emas, balki faol subyekt sifatida ishtirok etishini ta'minlaydi, natijada u o'z fikrini erkin bayon qilish, muhokamalarda qatnashish va jamoaviy faoliyatda samarali ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

N.N. Azizxo'jayeva pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlarning ta'lim jarayonidagi o'rnini tahlil qilib, ular o'qituvchi va talaba o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirishini ta'kidlaydi². Interfaol metodlar — debat, muhokama, "aqliy hujum", loyiha asosida o'qitish va keys-stadi kabi texnologiyalar talabalarning muloqotga kirishish faolligini oshiradi. Bu jarayonda talaba nafaqat bilim oladi, balki uni tahlil qiladi, boshqalar bilan solishtiradi va mustaqil xulosaga keladi. Shu orqali uning kommunikativ va tanqidiy fikrlash kompetensiyasi rivojlanadi.

B.X. Xodjayev esa kompetensiyaviy yondashuvni zamonaviy ta'limning asosiy metodologik asoslaridan biri sifatida ko'rib chiqadi. Uning fikricha, kompetensiyaviy yondashuv talabaning nafaqat nazariy bilimini, balki uning ijtimoiy va kommunikativ faoliyatini ham rivojlantirishga qaratilgan³. Bu yondashuv ta'lim jarayonini real hayot bilan bog'laydi va talabani amaliy muloqotga tayyorlaydi. Natijada talaba o'z bilimlarini faqat auditoriyada emas, balki real hayotiy vaziyatlarda ham qo'llay oladi.

Kommunikativ kompetensiyani shakllantirish jarayoni bir nechta muhim pedagogik tamoyillarga asoslanadi. Birinchidan, kompetensiyaviy yondashuv ta'lim natijasini shaxsning

amaliy faoliyatga tayyorligi bilan belgilaydi. Ikkinchidan, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim har bir talabaning individual xususiyatlarini hisobga oladi va uning kommunikativ salohiyatini rivojlantirishga sharoit yaratadi. Uchinchidan, interfaol metodlar ta'lim jarayonini faol va muloqotga asoslangan shaklga aylantiradi.

Shuningdek, kommunikativ kompetensiyani shakllantirishda raqamli ta'lim muhitining ham o'rni katta. Onlayn platformalar, virtual seminarlar va forumlar talabalarning yozma va og'zaki muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Masofaviy ta'lim jarayonida talabalar doimiy ravishda fikr almashadi, topshiriqlarni muhokama qiladi va jamoaviy ishlarda ishtirok etadi. Bu esa ularning kommunikativ faolligini yanada oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, talabalarda kommunikativ kompetensiyani shakllantirishning nazariy asoslari kompetensiyaviy yondashuv, interfaol pedagogik texnologiyalar va shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillariga tayanadi. Ushbu yondashuvlar talabaning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi, muloqot madaniyatini shakllantiradi hamda uni zamonaviy jamiyatda faol va raqobatbardosh mutaxassis sifatida tayyorlaydi. Shu sababli oliy ta'lim tizimida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga qaratilgan pedagogik mexanizmlarni takomillashtirish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega hisoblanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Tolipov O'Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan, 2017. – B. 45.
2. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2018. – B. 63.
3. Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent, 2020. – B. 87.